

بررسی تأثیر مالیات بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای

عضو D-8

The Effect of Tax on Attracting Foreign Direct Investment in D-8 Countries

Mohammadreza Nasiri Nezhad*,
Hossein Ostadi **, Amir Hortamani ***

محمد رضا نصیری نژاد*،
حسین استادی**، امیر هرتمنی***

Received: 3/May/2013

Accepted: 30/Nov/2013

دریافت: ۱۳۹۲/۲/۱۳ پذیرش: ۱۳۹۲/۹/۹

Abstract:

No country today without the active participation in international trade and the global economy can reach its proper development. The challenge currently facing developing countries including Iran is how the international activities of the company are effective. Economic development will be achieved due to the increasing volume and variety of exports and attract foreign direct investment and thus increasing export competitiveness. Therefore, in this study, the impact of taxes on attracting foreign direct investment has been examined. Panel data approach for the years 1995-2012 is used in this study. Variables include GDP, the degree of trade openness, education, population, exchange rate and inflation rate. Based on the findings of the study, exchange rate, inflation rate and taxes have a negative impact on attracting foreign direct investment and variable of trade openness, population and GDP have a positive impact. It is observed that Indonesia with higher growth in attracted investment has lower tax rates than other D-8 countries in different years.

Keywords: Foreign Direct Investment, Tax, Member States D8, Panel Data.

JEL: H24, F22, F13.

چکیده:

امروزه هیچ کشوری بدون مشارکت فعال در بازرگانی بین‌المللی و اقتصاد جهانی نمی‌تواند به رشد و توسعه مناسبی دست پیدا کند. در این پژوهش با استفاده از داده‌های تابلویی برای سال‌های ۱۹۹۵-۲۰۱۰ کشورهای عضو دی هشت، به بررسی تأثیر مالیات بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اقتصاد کشورهای عضو دی هشت با استفاده از روش پانل دیتا پرداخته شده است. متغیرهای مورد استفاده شامل: تولید ناخالص داخلی، درجه باز بودن تجاری، تحصیلات، جمعیت، نرخ ارز و نرخ تورم بودند. نتایج نشان داد که متغیرهای نرخ ارز، تورم و مالیات تأثیر منفی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارند و متغیرهای درجه باز بودن تجاری، جمعیت و تولید ناخالص داخلی تأثیر مثبت بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نشان می‌دهد. از جمله مزیت‌های این تحقیق، استفاده از مالیات‌های وارد شده در بخش سرمایه می‌باشد که نتایج حاکی از آن است که کشور اندونزی که رشد بالاتری در جذب سرمایه‌گذاری داشته است، میزان مالیات کمتری به نسبت دیگر کشورهای دی هشت در سال‌های مختلف دریافت نموده است.

کلمات کلیدی: مالیات، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، کشورهای دی هشت، داده‌های تابلویی.

طبقه‌بندی JEL: H24, F22, F13.

* کارشناس ارشد برنامه‌ریزی سیستم‌های اقتصادی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان، اصفهان (نویسنده مسئول)

Email: mnnasiri42@yahoo.com

** استادیار گروه اقتصاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان، اصفهان

Email: Dr.ostadi@gmail.com

*** استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان، اصفهان

Email: amir_hortamani@yahoo.com

* M.A. in Economic Systems Planning, Islamic Azad University, Dehaghan, Isfahan, Iran (Corresponding Author).
Email: mnnasiri42@yahoo.com

** Assistant Professor, Islamic Azad University, Dehaghan, Isfahan, Iran. Email: Dr.ostadi@gmail.com

*** Assistant Professor, Islamic Azad University, Dehaghan, Isfahan, Iran. Email: amir_hortamani@yahoo.com

۱- مقدمه

تأثیر رقابت مالیاتی برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، یک واقعیت در اقتصاد جهانی امروز است. همیشه روشن نیست که کاهش مالیات قادر به جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی^۱ است یا خیر. بار مالیات بر شرکت‌ها همسان با توسعه زیرساخت‌ها، خدمات عمومی و دیگر جذابیت‌های کشور میزبان نسبت به کسب و کار، از جمله اندازه بازار و رقابت مالیاتی نسبتاً کم، به طور جدی تحت تأثیر انتخاب محل قرار نمی‌گیرد.

همچنین روشن است که یک بار مالیاتی پایین نمی‌تواند جبران یک جریان ضعیف سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی باشد. مالیات یک عنصر است و نمی‌تواند برای جبران زیرساخت‌های فقیر، دسترسی به بازارهای محدود، و یا دیگر شرایط سرمایه‌گذاری ضعیف را انجام دهد. همچنین، در حالی که اغلب توجهات بر مالیات بر درآمد شرکت‌ها متمرکز است، اهمیت مالیات‌های دیگر نیز باید به رسمیت شناخته شود، و مالیات‌هایی نظیر مالیات بر انرژي، مالیات حقوق و دستمزد و مالیات‌های وابسته به کسب و کار به طور فزاینده‌ای در کانون توجه سرمایه‌گذاران و سیاست‌گذاران قرار خواهد داشت. سرمایه‌گذاران به دنبال عواملی مانند اطمینان، قابل پیش‌بینی بودن، تداوم و به هنگام بودن در استفاده از قوانین مالیاتی هستند و در بسیاری از موارد نرخ مؤثر مالیاتی نیز عاملی مهم به شمار می‌آید.

با شکل‌گیری و توسعه مدل‌های رشد در ادبیات اقتصادی مقوله سرمایه‌گذاری و تأمین سرمایه به عنوان یکی از موضوعات اساسی اقتصاد در کانون توجه پژوهش‌گران و سیاست‌گذاران قرار گرفت (استادی و همکاران، ۱۳۹۲: ص ۱۵۰ و فدائی و کاظمی، ۱۳۹۱: ص ۷۲). سیستم مالیات بر شرکت‌ها منعکس‌کننده واقعیت‌های اقتصادی کنونی است. به این ترتیب، نظام مالیاتی شرکت‌های بزرگ نیاز به اصلاحات اساسی مبتنی بر اصول دارد، زیرا یکی از عوامل مؤثر در جذب سرمایه‌های خارجی به شمار می‌رود. در دنیایی که در آن تعداد فزاینده‌ای از دولت‌ها رقابت سخت برای جذب شرکت‌های

چند ملیتی دارند، مشوق‌های مالی به یک پدیده جهانی تبدیل شده‌اند (پژویان، ۱۳۸۵: ص ۱۸).

الف) مسائل مربوط به مشوق‌های مالیاتی

مسائل سازمانی

پیشنهاد این گونه مشوق‌ها را می‌توان بر اساس اثرات مثبت جانبی، یا سرریزهای حاصل از سرمایه‌گذاری مانند اشاعه دانش جدید در تحقیق و توسعه، ارتقاء مهارت‌های نیروی کار و یا سرمایه‌ارائه نمود.

مسائل مربوط به صنعت نوزاد

مبنای منطقی برای مشوق‌ها می‌تواند بر اساس اصلاح مسائل مربوط به شکست بازار باشد که می‌تواند در طول زمان هزینه واحد محصول را کاهش دهد. با گذشت زمان، با کاهش هزینه‌های واحد تولید محصول، یک کشور می‌تواند مزیت نسبی در آن صنعت بدست آورد.

ب) طبقه‌بندی مشوق‌های مالیاتی

کاهش نرخ مالیات بر درآمد شرکت‌ها

ممکن است دولت‌ها به منظور جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، نرخ مالیات بر درآمد شرکت‌ها را کاهش دهند. هنگ‌کنگ، اندونزی، ایرلند، لائوس، کامبوج و استونی از جمله معدود کشورهایی هستند که استفاده از این نوع مشوق‌ها را هدف قرار داده‌اند.

انتقال زیان و تلفات به زمان بعد

دولت‌هایی که نرخ کم مالیات بر سود شرکت‌ها را به کار می‌گیرند، از این ابزار استفاده می‌کنند. این مکانیسم اجازه می‌دهد تا سرمایه‌گذاران زیان‌های مربوطه را به تعداد مشخصی سال (معمولاً سه تا پنج سال) به جلو انتقال دهند.

معافیت‌های مالیاتی، کمک هزینه سرمایه‌گذاری

کمک هزینه‌های سرمایه‌گذاری، به عنوان درصدی از سرمایه‌گذاری‌های جدید، از درآمدهای مشمول مالیات کسر می‌شود و از این راه هزینه دسترسی به سرمایه کاهش پیدا می‌کند.

اعتبارات مالیاتی سرمایه‌گذاری

اعتبارات مالیاتی سرمایه‌گذاری ثابت به عنوان یک درصد ثابت از هزینه‌های سرمایه‌گذاری در یک سال به حساب می‌آید. در

1. FDI

اخیر نشان داد که شرکت‌های بزرگ خارجی (از جمله کسانی که در بخش اتومبیل فعالند) به طور کلی در موقعیت بهتری برای دریافت معافیت‌های مالیاتی قرار دارند (عمان، ۲۰۰۰: ص ۵). در این پژوهش با توجه به اهمیت موضوع بررسی تأثیر مالیات بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در قسمت‌های بعد به بیان ادبیات مرتبط و سپس ارائه مطالعات مرتبط با موضوع تحقیق و در نهایت پس از ارائه الگوی تحقیق به برآورد و تحلیل نتایج و ارائه پیشنهادات مرتبط آن پرداخته شده است.

۲- ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق

۲-۱- مالیات و نقش آن در اقتصاد

فراهم کردن شرایط و چارچوب منسجمی از انگیزه‌های مالیاتی جهت تقویت سرمایه‌گذاری و رشد تولید، یکی از مسائلی است که همچنان به صورت یک سؤال باز، مورد بررسی بسیاری از محققان در کشورهای در حال توسعه (از جمله ایران) و حتی توسعه یافته است و سیاست‌گذاران اقتصادی به ویژه مقامات سیاست مالی را با چالش مواجه کرده است. از یک طرف اثربخشی چنین انگیزه‌هایی به عنوان بسته سیاستی در مقایسه هزینه‌های آن‌ها قابل تأمل بوده و از طرف دیگر تئوری‌های اقتصادی کاهش هزینه‌های سرمایه‌گذاری را مورد توجه جدی خود قرار داده است (شاه، ۲، ۱۹۹۵: ص ۴۳).

منظور از انگیزه مالیاتی عبارت است از هر گونه ملاک برای فعالیت در بخش‌های مختلف اقتصادی و افزایش در انگیزه‌های سرمایه‌گذاری که با مواردی از جمله کاهش مالیات‌ها و اعطای معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی همراه می‌باشد.

تلاش کشورهای در حال توسعه برای ادغام در اقتصاد جهانی نیازمند دستیابی به سطوح درآمد مالیاتی بالاتر می‌باشد که به طور متوسط در کشورهای صنعتی دو برابر این کشورهاست. کشورهای در حال توسعه باید وابستگی خود را به مالیات بر تجارت خارجی (تعرفه‌ها) بدون ایجاد آثار سوء اقتصادی به ویژه به واسطه افزایش مالیات بر درآمد اشخاص،

مقابل اعتبارات مالیاتی سرمایه‌گذاری افزایشی به عنوان درصد ثابتی از هزینه‌های مقدماتی سرمایه‌گذاری به حساب می‌آید که به طور معمول هر سال افزایش می‌یابد.

کاهش مالیات بر سود سهام و بهره پرداخت شده در خارج از کشور

راهکار ترجیحی سود سرمایه بلند مدت

کسر هزینه‌های مقدماتی

برخی از کشورهای صنعتی سرمایه‌گذاران را از طریق برخی اقدامات مالیاتی تشویق می‌کنند که یکی از این راهکارها کسر هزینه‌های مقدماتی سرمایه‌گذاری می‌باشد.

کاهش تعرفه و یا تعرفه صفر

دولت‌ها می‌توانند دو نوع مشوق مالیاتی در رابطه با تعرفه‌ها اعمال کنند. از یک طرف آن‌ها می‌توانند تعرفه‌ها را کاهش دهند و از طرف دیگر می‌توانند تعرفه‌ها را تا صفر کاهش دهند.

کسورات مالیاتی مبتنی بر اشتغال

در بسیاری از کشورها دولت‌ها به منظور تشویق سرمایه‌گذاری در بخش‌های خاص و یا مناطق خاص جغرافیایی، سهم تأمین اجتماعی را کاهش می‌دهند و یا اعتبار مالیاتی را بر اساس تعداد کارکنان استخدام شده به کار می‌گیرند.

اعتبار مالیاتی برای ارزش افزوده

به منظور ارتقای ظرفیت تولید داخلی، ممکن است دولت‌ها این گونه اعتبارات را در نظر بگیرند.

کاهش مالیات‌ها یا اعتبارات برای درآمدهای ارزی خارجی

سعی دولت‌ها برای جذب شرکت‌های چند ملیتی و افزایش سرریز تکنولوژی‌های مرتبط، از طریق مشوق‌های مالی (مانند معافیت‌های مالیاتی)، تبدیل به یک پدیده جهانی شده است. اگر چه استفاده از این مشوق‌ها جدید نیست، اما به نظر می‌رسد که این روند از اوایل دهه ۱۹۹۰ تقویت شده است. شواهد در حال ظهور در سراسر جهان نشان می‌دهد که مشوق‌های مالیاتی، اثر بیشتر و آشکارتری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد. در واقع، اکثر دولت‌ها به استفاده از سیاست‌های مالیاتی برای جذب نوع خاصی از سرمایه‌گذاری، به جای افزایش سطح کلی سرمایه‌گذاری می‌پردازند. مطالعه

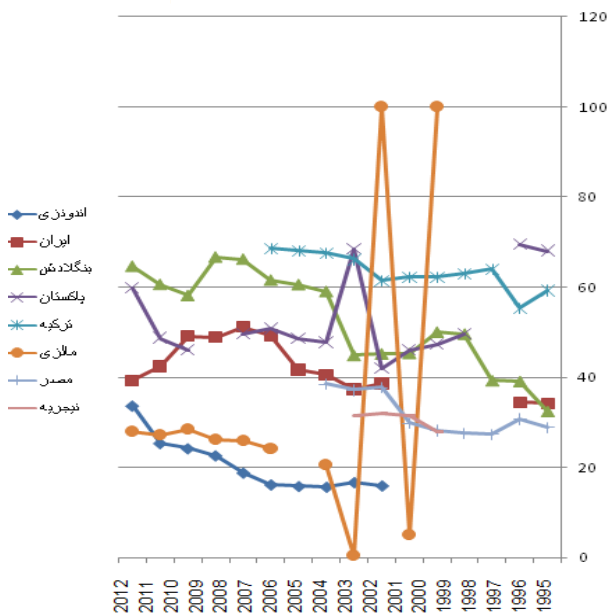

اندونزی، ایران و نیجریه می‌شود.

۲- کشورهای با درآمد متوسط که چهار کشور پاکستان، ترکیه، مالزی و مصر را شامل می‌شود.

۳- کشورهای کمتر توسعه یافته با درآمد پایین که در میان این ۸ کشور تنها کشور بنگلادش در این گروه قرار می‌گیرد.

در ادبیات اقتصادی نیز به طور خلاصه آثار اقتصادی مالیات‌بندی این‌گونه بیان شده است: مالیات مستقیم سنگین بر درآمد به ویژه اگر تصاعدی باشد می‌تواند اثر جدی دلسردکننده‌ای بر تمایل به فعالیت داشته باشد. از سوی دیگر مالیات مستقیم مثلاً مالیات بر کالاهای مصرفی ممکن است میل به کار کردن را به منظور اکتساب فوق‌العاده ضروری برای پرداخت کالاها را افزایش دهد. مالیات‌بندی، همچنین به عنوان عامل دلسردکننده بر پس‌انداز تأثیر می‌کند. مالیات بر منافع را بعضی از اقتصاددانان به منزله مالیات بر ابتکار و تصدی اقتصادی تلقی می‌کنند و از این جهت مانع رشد اقتصادی می‌دانند. مالیات غیرمستقیم که برای جلوگیری از تورم وضع گردد ممکن است اثر مخالف داشته باشد.

نمودار (۱): روند مالیات^۲ در کشورهای عضو دی هشت

کاهش دهند. برای تحقق چنین اهدافی و فائق آمدن بر چالش‌های پیش رو، سیاست‌گذاران باید ترجیحات سیاستی خود را مشخص نموده و اصلاحات لازم را به انجام برسانند. اداره مالیاتی نیز جهت همراهی با تغییرات سیاستی باید تقویت شود. زوال موانع تجاری و قابلیت تحرک بالاتر سرمایه و تدوین سیاست مالیاتی دقیق، چالش‌های مهم کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شوند. جایگزینی مالیات‌های داخلی با مالیات بر تجارت خارجی (تعرفه‌ها) با افزایش نگرانی در مورد انحراف سود به سمت سرمایه‌گذاران خارجی همراه خواهد بود که به واسطه سوءاستفاده از قوانین مالیاتی و نیز عدم آموزش کافی ممیزین مالیاتی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه رخ داده و در حاضر غیرقابل اجتناب است. وضع مالیات بر این درآمد، چالش بزرگ کشورهای در حال توسعه است. این جریان به ویژه در تعدادی از کشورهای آمریکای لاتین که به منظور تشویق ماندن سرمایه‌های مالی در کشور، مالیات بر درآمد مالی را متوقف نموده‌اند، دردسر ساز شده است (درگاهی، ۱۳۸۵: ص ۶۰). می‌توان گفت مالیات به مثابه یک نوع هزینه اجتماعی است که آحاد یک ملت در راستای بهره‌وری از امکانات و منابع یک کشور موظفند آن را پرداخت نمایند تا توانایی‌های جایگزینی این امکانات و منابع فراهم شود (حسین زاده بحرینی، ۱۳۸۳: ص ۱۳۴).

مالیات تأثیر منفی و معنی‌داری بر جذب سرمایه‌گذاری دارد. به گفته ریوان^۱ (۲۰۰۵: ص ۱۲)، مالیات بر عملکرد شرکت‌های سرمایه‌گذاری به دو روش صورت می‌گیرد: اول بر عرضه کل از عوامل اصلی از تولید با افزایش یا کاهش بازده خالص (پس از کسر مالیات) و یا سود و در مرحله دوم بر راندمان استفاده از منابع سیستم مالیات بر درآمد. با توجه به موارد زیر در این مطالعه کشورهای مورد بررسی عضو سازمان دی هشت انتخاب شده است.

طبق تقسیم‌بندی بانک جهانی در گزارش‌های توسعه جهانی، می‌توان این کشورها را بر اساس شاخص‌های عمده اقتصادشان در سه گروه جای داد:

۱- کشورهای صادرکننده نفت با درآمد بالا که شامل سه کشور

۲. این مالیات مجموعه‌ای از ترکیب چهار نوع مالیات شامل، سرمایه‌گذاری، سوپسید، سود و درآمد است.

1. Rewane (2005)

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مبهم به نظر می‌رسد. در طول چند دهه گذشته تجزیه و تحلیل سری‌های زمانی اقتصادسنجی و نظر سنجی‌های متعددی از سرمایه‌گذاران بین‌المللی نشان داده‌اند که مشوق‌های مالیاتی، عامل مؤثر برای شرکت‌های چند ملیتی در انتخاب محل سرمایه‌گذاری نیست. عواملی از قبیل زیرساخت‌های اساسی، ثبات سیاسی و هزینه و در دسترس بودن نیروی کار مهم‌تر از مشوق‌های مالیاتی است. هر دو تجزیه و تحلیل و نظر سنجی تأیید کرده‌اند که مشوق‌های مالیاتی، یک ابزار ضعیف برای جبران عوامل منفی در فضای سرمایه‌گذاری در یک کشور می‌باشد.

اما این بدان معنا نیست که مشوق‌های مالیاتی، هیچ تأثیری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ندارد. این تصادفی نیست که در بین سال‌های ۱۹۹۴-۱۹۸۵، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بیش از پنج برابر در مناطق امن مالیاتی در کارائیب و اقیانوس آرام جنوبی افزایش یافت و مشوق‌های مالیاتی ایرلند به عنوان کلیدی در جذب سرمایه‌گذاران بین‌المللی در بیش از دو دهه گذشته شناخته شده است. علاوه بر این، در سال‌های اخیر وجود مشوق‌های مالی، تصمیم‌گیری محل شرکت‌ها در داخل گروه بندی‌های منطقه‌ای، اقتصادی مانند اتحادیه اروپا، منطقه تجارت آزاد آمریکای شمالی، و انجمن ملل جنوب شرقی آسیا را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به طور مشابه، مشوق‌ها در ایالات متحده نیز نقش تعیین‌کننده در تصمیم‌گیری مکان‌نهایی شرکت‌های خارجی بازی می‌کند. بنابراین، دقیق‌تر خواهد بود که گفته شود مشوق‌های مالیاتی تصمیمات برخی از سرمایه‌گذاران را در برخی از زمان‌ها تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۳-۲- پیشینه‌ی تحقیق

کردی و یحیی‌آبادی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای تحت عنوان "تحلیل تأثیر تعرفه‌های مالیاتی بر حجم تجارت خارجی در یک مدل جاذبه برای کشورهای گروه دی هشت"، به اثرگذاری مثبت و معنادار متغیرهای تولید ناخالص داخلی مبدأ و مقصد و جمعیت مقصد و متغیر مجازی پیوستن به سازمان تجارت جهانی رسیدند. همچنین متغیرهای فاصله جغرافیایی و تعرفه‌های مالیاتی اثر منفی و معناداری بر حجم تجارت بین

با توجه به نمودار (۱)، روند مالیات کشورهای عضو دی هشت حاکی از آن است که مالزی در سال‌های ۱۹۹۹ و ۲۰۰۱ بالاترین میزان اخذ مالیات از چهار طریق سرمایه، سوبسید، سود و درآمد را در طی دوره زمانی مورد بررسی و در بین کشورهای عضو دی هشت دارا بوده است و در رده بعدی کشور ترکیه قرار گرفته است و سپس بنگلادش و ایران و مصر و پاکستان و اندونزی در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند. با در نظر گرفتن درآمدهای مالیاتی می‌توان عایدات حاصله از مالیات مستقیم و مالیات غیر مستقیم را در جهت افزایش وصولی مالیاتی جهت مناسب داد. چنانچه بر سودهای حاصله از عملکردهای سرمایه و نیروی کار مالیات نامناسب وضع گردد، انتقال بار مالیاتی از قشر مشمول مالیات به قشری که سزاوار پرداخت مالیات نیست صورت می‌پذیرد. به طور موردی اثرات اقتصادی و اجتماعی مالیات‌ها را می‌توان به صورت زیر بیان نمود (مهرگان و پژمان، ۱۳۸۳: ص ۹۹): الف: اثر بر سطح اشتغال، ب: اثر بر سطح قیمت‌ها، ج: اثر بر سطح مصرف جامعه، د: اثر بر توزیع درآمد جامعه، ه: اثر بر حفظ کارایی اقتصادی.

۲-۲ استفاده از مشوق‌های مالیاتی برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

تحرك فزاینده‌ی شرکت‌های بین‌المللی و حذف تدریجی موانع جریان سرمایه جهانی، رقابت میان دولت‌ها در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را از طریق مشوق‌های مالیاتی افزایش داده است. سعی دولت‌ها برای جذب شرکت‌های چند ملیتی و افزایش سرریز تکنولوژی‌های مرتبط، از طریق مشوق‌های مالی (مانند معافیت‌های مالیاتی)، تبدیل به یک پدیده جهانی شده است. اگر چه استفاده از این مشوق‌ها جدید نیست، اما به نظر می‌رسد که این روند از اوایل دهه ۱۹۹۰ تقویت شده است. در نگاه اول تأثیر مشوق‌های مالیاتی بر

۱. می‌توان هدف مالیات مستقیم و غیرمستقیم را این گونه بیان کرد: الف) تهیه درآمد مورد نیاز مقامات عمومی، ب) تأثیر بر سیاست اقتصادی برای رسیدن به هدف‌های (۱) افزایش رفاه اقتصادی جامعه؛ (۲) کاهش یا افزایش قدرت خرید؛ (۳) جلوگیری از ورود کالاهای خارجی و (۴) تأثیر بر اندازه رشد اقتصادی.

۳- مدل تجربی تحقیق

در این پژوهش با استفاده از داده‌های تابلویی برای سال‌های ۲۰۱۰-۱۹۹۵ کشورهای عضو دی هشت، به بررسی تأثیر مالیات بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پرداخته می‌شود. متغیرهای مورد استفاده در الگوی این تحقیق به قرار زیر می‌باشد:

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به عنوان متغیر وابسته و متغیرهای تولید ناخالص داخلی، درجه باز بودن تجاری، تحصیلات، جمعیت، نرخ ارز، نرخ تورم، مالیات متغیرهای مستقل تحقیق می‌باشند.

(۱)

$$FDI = \alpha_0 + \alpha_1 Tax + \alpha_2 open + \alpha_3 Inf + \alpha_4 GDP + \alpha_5 h + \alpha_6 er + \alpha_7 pop$$

الگوی این تحقیق برگرفته از مقاله اهنو می‌باشد و تمایز این الگو با الگوهای شناسایی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، متغیر مالیات می‌باشد که در واقع مالیات‌های سود، درآمد و مالیات‌های اخذ شده از سرمایه و دارایی‌ها در کشور می‌تواند به عنوان یک عامل بازدارنده بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی عمل کرده و دولت با کاهش این نوع مالیات‌ها و اجرای قوانین معافیت‌های مالیاتی وارد بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، در راستای توسعه و جذب سرمایه‌گذاری خارجی گام برمی‌دارد. در حقیقت در مطالعات قبلی که مالیات به عنوان متغیر مستقل وارد شده، کل مالیات‌های دریافتی دولت وارد شده است که مالیاتی همچون مالیات بر دستمزد و اشخاص بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تأثیرگذار نخواهد بود، اما در این مطالعه مالیات‌های سود، درآمد و دارایی‌های سرمایه‌ای به عنوان مالیات‌های تأثیرگذار بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی وارد مدل شده است. از تفاوت‌های این پژوهش با مقاله اهنو، کشورهای مورد بررسی و دوره زمانی و نیز استفاده از مالیات به صورت تفکیکی و فقط در نظر گرفتن مالیات‌هایی که بر سرمایه مستقیم خارجی تأثیرگذار باشند، می‌باشد.

کشورهای عضو داشته است.

یحیی آبادی و عابدینی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای تحت عنوان تحلیل رابطه میان رشد اقتصادی و مالیات‌ها (مطالعه موردی کشورهای دی هشت طی سال ۲۰۰۸) دریافتند که از مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر ظرفیت مالیاتی یک کشور، تولید ناخالص داخلی (که به عنوان شاخص برای رشد اقتصادی در نظر گرفته می‌شود) می‌باشد، در واقع با افزایش تولید کشور، دولت می‌تواند مالیات بیشتری را دریافت نماید.

نتایج اوهنو^۱ (۲۰۱۰) در مقاله‌ای تحت عنوان "تجزیه و تحلیل تجربی معاهدات مالیات‌های بین‌المللی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی" بیانگر این است که معاهدات مالیاتی ژاپن با سرمایه‌گذاری خارجی این کشور در سایر کشورهای مورد بررسی، هیچ تأثیر معناداری در کوتاه مدت نشان نداده است.

هانگ و لی^۲ (۲۰۰۷) در مقاله‌ای به بررسی موضوع مالیات بر ارزش افزوده در چین بر روی شرکت‌های خارجی و تأثیر آن بر جذب سرمایه‌گذاری توسط دولت‌های محلی پرداخته‌اند. ایشان دریافتند پایین گرفتن نرخ مالیات بر ارزش افزوده محلی در منطقه غرب، نقش بیشتری در جذب سرمایه‌گذاران خارجی داشته است.

بکر و همکاران^۳ (۲۰۰۶) در مقاله‌ای تحت عنوان "اصلاح مالیات بر شرکت‌ها و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در آلمان - شواهد به دست آمده از داده‌های در سطح بنگاه" دریافتند که نتایج این امکان را نمی‌دهد تا تصمیم گرفت که انتخاب کدامیک از مدل‌های سرمایه‌گذاری گسسته یا مدل سازگاری حاشیه‌ای از سهام سرمایه، توضیح بهتری از داده‌های مربوط به سرمایه‌گذاری را ارائه می‌دهد.

ریوان^۴ (۲۰۰۵) به بررسی این امر پرداخته است که آیا استفاده از مشوق‌های مالیاتی به عنوان یک ابزار بر سرمایه‌گذاری خارجی عمل می‌کند یا خیر. وی نتیجه‌گیری می‌کند که مشوق‌های مالیاتی کاملاً بدون تأثیر بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی هستند.

1. Ohno (2010)
2. Huang and Li (2007)
3. Becker et al. (2006)
4. Rewane (2005)

۴- نتایج الگو

پیش از برآورد مدل لازم است مانایی تمام متغیرهای مورد استفاده در تخمین‌ها مورد آزمون قرار گیرد. زیرا نامانایی متغیرها چه در مورد داده‌های سری زمانی و چه در مورد داده‌های تابلویی باعث بروز مشکل رگرسیون کاذب می‌شود. اما برخلاف آنچه در مورد داده‌های سری زمانی مرسوم است، در مورد داده‌های تابلویی نمی‌توان برای آزمون مانایی از آزمون دیکی فولر و دیکی فولر تعمیم یافته^۱ بهره جست، بلکه لازم است به نحوی مانایی جمعی متغیرها آزمون شود که برای این کار می‌توان از آزمون‌های زیر استفاده کرد: آزمون لوین، لین و چو^۲، آزمون ایم، پسران و شین^۳، آزمون برتونگ^۴، آزمون فیشر^۵.

نتایج حاکی از مانایی متغیرهای تحقیق می‌باشد. در این آزمون‌ها فرضیه H_0 مبتنی بر عدم مانایی و فرضیه H_1 مبتنی بر مانایی متغیرها است و همان‌گونه که در جدول (۱) مشاهده می‌شود کلیه متغیرها در سطح صفر مانا شده‌اند و نیز علاوه بر این به بررسی مانایی تمامی متغیرها در کشورهای مختلف مورد بررسی در این پژوهش پرداخته شده است که نتایج حاکی از مانایی متغیرها در سطح می‌باشد.

جدول (۱): نتایج ایستایی متغیرها

متغیر	آزمون فیشر ADF (t-statistic)	احتمال	نتیجه
نرخ ارز	24.0752	0.0585	$I(0)$ - مانا
سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	32.5773	0.0084	$I(0)$ - مانا
تولید ناخالص داخلی	30.0224	0.0179	$I(0)$ - مانا
سرمایه انسانی (تحصیلات)	25.6953	0.0119	$I(0)$ - مانا
تورم	31.5808	0.0113	$I(0)$ - مانا
درجه باز بودن تجاری	44.2749	0.0002	$I(0)$ - مانا
جمعیت	49.6258	0.0000	$I(0)$ - مانا
مالیات سود و دارایی	30.1374	0.0027	$I(0)$ - مانا

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول (۲): برآورد الگوی تحقیق با استفاده از روش داده‌های تابلویی

متغیر	ضریب	آماره Z	احتمال
تولید ناخالص داخلی	۲/۵۹	۱۰/۸۴	۰/۰۰۰۰۱
مالیات	-۰/۷۵	-۴/۸۹	۰/۰۰۰
سرمایه انسانی (تحصیلات)	۰/۴۹	۴/۴۱	۰/۰۰۰۱
درجه باز بودن تجاری	۰/۴۰	۲/۱۸	۰/۰۳
تورم	-۰/۲۷	-۲/۴۷	۰/۰۱۸
جمعیت	۰/۵۱	۳/۸۳	۰/۰۰۰۰۱
نرخ ارز	-۰/۱۷	-۶/۷۷	۰/۰۰۰۰۱
عرض از مبدأ	-۵۱/۲۵	-۸/۱۵	۰/۰۰۰۰۰۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بعد از بررسی مانایی متغیرها به برآورد الگو به کمک روش داده‌های تابلویی برای کشورهای عضو دی هشت پرداخته شده است.

این الگو با استفاده از نرم افزار Stata مورد آزمون قرار گرفته است. جهت انتخاب روش برآورد مبتنی بر داده‌های تابلویی و یا روش داده‌های ترکیبی، از آماره F لیمر استفاده شده است. در این آزمون، فرضیه H_0 روش داده‌های ترکیبی و فرضیه H_1 روش برآورد مبتنی بر داده‌های تابلویی است. آماره F لیمر عدد ۱۶.۲۰ را نشان داد و با احتمال صفر که نشان از تأیید روش داده‌های تابلویی دارد و لذا با توجه به این آماره و آزمون روش داده‌های تابلویی مورد قبول است.

برای تصمیم‌گیری در مورد به کارگیری روش اثرات ثابت یا اثرات تصادفی، از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. این آزمون در حقیقت، آزمون ناهمبسته بودن اثرات انفرادی و متغیرهای توضیحی است که طبق آن برآورد حداقل مربعات تعمیم یافته، تحت فرضیه H_0 سازگار و تحت فرضیه H_1 ناسازگار است. به عبارت دیگر با استفاده از روش اثرات تصادفی که در آن از تخمین زنده‌های حداقل مربعات تعمیم یافته استفاده می‌شود، فرضیه H_0 سازگاری ضرایب را نشان می‌دهد، در حالی که فرضیه H_1 مبتنی بر رد این سازگاری است. اگر با انجام آزمون هاسمن فرضیه H_0 رد نشود، روش مورد استفاده برای تخمین، روش اثرات تصادفی خواهد بود (بالتاجی، ۲۰۰۱: ص ۲۲۴). عدد آزمون هاسمن ۱۱۱.۴۲ و با احتمال صفر می‌باشد که نشان از تأیید روش اثرات ثابت می‌باشد ولیکن با توجه به آنکه نتایج حاصل از برآورد الگو با استفاده از روش اثرات

1. Augmented Dickey-Fuller Test
2. Levin, Lin and chu
3. Im, Pesaran and Shin
4. Breitung
5. Fisher

درجه باز بودن نیز اثر مثبتی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی خواهد گذارد. در واقع هرچه مرزهای تعرفه‌ای کمتر باشد و تجارت بین دو کشور آزادانه‌تر انجام شود، سرمایه‌گذاران مستقیم خارجی را بیشتر و بهتر ترغیب کرده و نشان می‌دهد که مسیر سرمایه‌گذاری در این کشور هموار خواهد بود. تحصیلات و نیروی انسانی توسعه‌یافته هرچه بیشتر باشد، دلگرمی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بیشتر خواهد شد. در حقیقت سرمایه‌گذار می‌داند برای توسعه سرمایه‌گذاری و نیروی انسانی با مشکل مواجه نخواهد شد. ضمناً راحت‌تر سرمایه‌گذار با این جامعه ارتباط برقرار خواهد کرد و معیارهای استاندارد تحصیلات باعث همگرایی می‌شود.

نرخ ارز هرچه افزایش یابد، انگیزه صادرات افزایش پیدا کرده و انگیزه واردات کاهش خواهد یافت، این امر باعث می‌شود که سرمایه‌گذار با انگیزه‌های صادرات وارد کشور شود. از طرف دیگر افزایش سود در کشور و تبدیل آن به نرخ ارز رایج برای سرمایه‌گذار ارزشمند نبوده و باعث کاهش انگیزه‌های سرمایه‌گذاری و تولید برای مصرف داخلی می‌شود.

افزایش تورم در واقع افزایش هزینه‌های تولید برای سرمایه‌گذار می‌باشد و می‌تواند انگیزه‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را کاهش دهد و یک رابطه منفی بین تورم و جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را باعث شود.

مالیات نیز به عنوان بخشی از هزینه‌های تولید می‌تواند انگیزه‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را کاهش دهد. هرچند نوع مالیات، می‌تواند بر میزان تولید به صورت مختلف اثرگذار باشد اما در کل رابطه منفی بین مالیات و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی قابل تصور است. سپس با استفاده از نرم‌افزار Eviews اقدام به بررسی عرض از مبدأهای مختلف با توجه به کشورهای مورد بررسی شده است که در بین تمامی عرض از مبدأها اندونزی بالاترین میزان را دارا بوده است و کشور بنگلادش پایین‌ترین میزان را دارا بوده است.

همان‌گونه که در جدول (۳) مشاهده می‌شود اندونزی رتبه اول و بعد نیجریه دوم است و در کل می‌توان نتیجه‌گیری نمود که هر چه کشور از نظر تکنولوژی و توسعه‌یافتگی در رده بالاتری واقع باشد در جذب سرمایه‌های مستقیم خارجی

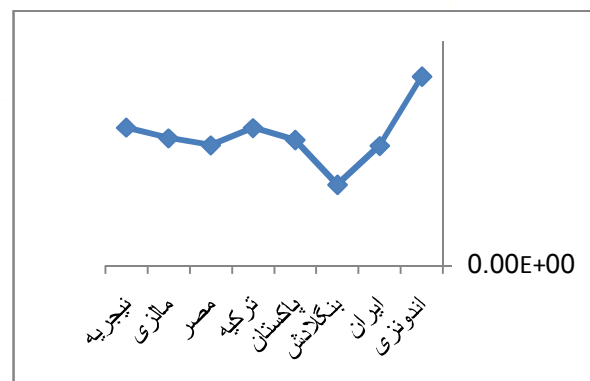
ثابت دارای R^2 پایین و معنی‌دار نبودن اغلب ضرایب است، از آزمون LR استفاده می‌شود که وجود ناهمسانی واریانس عوامل اخلال الگو را تأیید می‌کند لذا برای رفع این مسئله، از روش تخمین حداقل مربعات تعمیم یافته^۱ در داده‌های تابلویی استفاده می‌شود. وزن دهی^۲ در این مطالعه بر اساس کشورها بوده است و آماره دیگری که مورد توجه قرار می‌گیرد، آماره‌ی کای دو والد است که با توجه به مقدار این آماره و احتمال زیر ۵ درصد، کل رگرسیون معنی‌دار است. آزمون LR، آزمون ناهمسانی واریانس می‌باشد و دارای توزیع کای دو است. فرض صفر مبنی بر واریانس همسانی و فرض مقابل ناهمسانی واریانس می‌باشد.

تولید ناخالص داخلی نیز منطبق بر تئوری جاذبه از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌باشد. در واقع هر چه تولید در کشور بیشتر باشد نشان از قدرت اقتصادی کشور و حمایت‌ها و سرریزهایی است که می‌تواند برای سرمایه‌گذاران خارجی مفید باشد.

جدول (۳): عرض از مبدأ در برآورد الگو در کشورهای عضو دی هشت

اندونزی	5.07E-15
ایران	3.21E-15
بنگلادش	2.17E-15
پاکستان	3.37E-15
ترکیه	3.69E-15
مصر	3.23E-15
مالزی	3.42E-15
نیجریه	3.70E-15

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نمودار (۲): عرض از مبدأ در کشورهای عضو دی هشت

1. GLS
2. Cross-Section Weights

موفق‌تر بوده است.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

عدم اطمینان و بی‌ثباتی سیاسی و اقتصادی یکی از دلایل اصلی عدم موفقیت کشورها در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌باشد. تا زمانی که شرایط فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و غیره مناسب فراهم نشود، کشورها و شرکت‌های خارجی علاقه چندانی به سرمایه‌گذاری در کشورها از خود نشان نخواهند داد. با توجه به تأثیر مثبت و معنی‌دار درجه باز بودن تجاری بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پیشنهاد می‌شود، سیاست‌گذاری‌های اقتصادی در کشور میزبان، در راستای ایجاد فضای باز و با ثبات اقتصادی باشد، تا میزان ریسک سرمایه‌گذاری کاهش یابد و به تبع آن جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی افزایش یابد.

با توجه به تأثیر منفی تورم بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، در واقع هر چه سطح تورم در کشور میزبان پایین‌تر باشد میزان کاهش در ارزش دارایی‌ها و سود خالص سرمایه‌گذاری کمتر خواهد بود و در نتیجه ریسک سرمایه‌گذاری تقلیل یافته و به تبع آن جریان سرمایه‌گذاری مستقیم افزایش می‌یابد. لذا به سیاست‌گذاران پیشنهاد می‌شود تا

منابع

- استادی، حسین؛ رفعت، بتول و رئیسی، عباسعلی (۱۳۹۲)، "نقش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در رشد اقتصادی ایران و بررسی رابطه متقابل آن‌ها"، فصلنامه تحقیقات توسعه اقتصادی، شماره نهم، صص ۱۷۲-۱۴۷.
- پژویان، جمشید (۱۳۸۵)، "چالش‌های نظام مالیاتی در اقتصاد ایران"، مجله مجلس و پژوهش، سال ۱۱، شماره ۴۵، صص ۳۲-۱۸.
- حسین‌زاده بحرینی، محمدحسین (۱۳۸۳)، "عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در ایران"، دو فصلنامه جستارهای اقتصادی، شماره دوم، صص ۱۰۹-۱۰۶.
- درگاهی، حسن (۱۳۸۵)، "عوامل مؤثر بر توسعه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی: درس‌هایی برای اقتصاد ایران"، فصلنامه علمی پژوهشی شریف، شماره ۳۶، صص ۷۳-۵۷.
- فدائی، مهدی و کاظمی، شایسته (۱۳۹۱)، "بررسی اثرات

درصد کنترل تورم برآیند. در صورت وجود کسری بودجه و تأمین آن از طریق استقراض از بانک مرکزی، شاهد بروز تورم در کشور میزبان خواهیم بود و همان‌طور که نتایج نشان داد مالیات اثر منفی بر جریان سرمایه خارجی دارد. به علاوه وجود مالیات مضاعف بر درآمد شرکت‌های سرمایه‌گذار اثر منفی بر این جریان خواهد داشت. طبیعی است که سرمایه‌گذار نمی‌تواند در دو کشور مالیات بپردازد. همچنین بالا بودن مالیات بر درآمد و سود فعالیت‌های تولیدی و خدماتی منجر به کاهش درآمد آنان پس از کسر مالیات شده و با کاهش سطح بازدهی، سرمایه‌گذاری خارجی به کشور کاهش خواهد یافت. لذا در سیاست‌گذاری‌ها معافیت‌هایی در زمینه مالیاتی در جهت جذب هر چه بیشتر سرمایه‌های خارجی می‌بایست لحاظ شود. پیشنهاد می‌شود سیاست‌های نرخ ارز در کشور دارای ثبات باشد زیرا در صورتی که نرخ ارز ثبات داشته باشد اطمینان بیشتری در فضای اقتصادی ایجاد می‌شود و به تبع آن تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاران خارجی ساده‌تر می‌شود. هرچقدر معافیت‌های گمرکی بر نهاده‌های واسطه‌ای و سرمایه‌ای مورد نیاز سرمایه‌گذاران خارجی بیشتر باشد، جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بیشتر خواهد بود.

رشد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر سطح اشتغال در ایران (مدل خود توضیح با وقفه‌های گسترده $ARDL$)"، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، شماره ۹، صص ۸۴-۷۱.

کردی، معصومه و یحیی‌آبادی، ابوالفضل (۱۳۹۲)، "تحلیل تأثیر تعرفه‌های مالیاتی بر حجم تجارت خارجی در یک مدل جاذبه برای کشورهای عضو دی‌هشت"، همایش اقتصاد ایران مازندران.

مهرگان، نادر و پژمان، نادر (۱۳۸۳)، "برآورد ظرفیت مالیاتی استان‌های کشور: با استفاده از الگوی داده‌های تلفیقی"، پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، شماره ۳۵، صص ۵۲-۳۵.

یحیی‌آبادی، ابوالفضل و عابدینی، ناهید (۱۳۹۱)، "تحلیل رابطه میان رشد اقتصادی و مالیات‌ها"، همایش اقتصاد ایران مازندران.

Baltagi, B.H. (2001), "Econometric Analysis of Panel Data", Wiley, New York.

Becker, F., Hemmelgarn, V. (2006), "Investigating the Effect of Foreign Direct Investment Technology Transfer on Mass Customization Capability in Jordan's Manufacturing Sector, International Research Journal of Finance and Economics, 21(2), PP.125-138.

Dargahi, H. (2006), "Factors Influencing the Development of Foreign Direct Investment: Lessons for the Economy", Journal of Sharif, 36, PP. 57-73.

Fadaee, M. and Kazemi, Sh. (2013), "Survey of Foreign Direct Investment Growth on Employment in Iran (ARDL Approach)", Quarterly Journal of Economic Growth and Development Research, 9, pp. 71-84.

Hossinzade Bahryni, M.H. (2004), "Factors Affecting Security in Investments in Iran", Journal of Economic Threads, 2, pp.109-156.

Huang, J.T. and Li, Sh.T. (2007), "China's VAT on Foreign Enterprises and Its Impact on Attracting Investments by Local Governments", Prospect Quarterly, 2(94), pp. 42-53.

Kurdi, M. and Yahya Abadi, A. (2013), "Analysis of the Impact of Tax Rates on Foreign Trade in a Gravity Model for D-8 Countries", Iran's Economy Conference, Mazandaran.

Mehregan, N. and Pejman, N. (2003), "Estimated Tax Capacity Provinces: Using Panel Data Model", Economic Research and Policy, No.35, pp. 35-52.

Ohno, T. (2010), "Empirical Analysis of International Tax Treaties and Foreign Direct Investment", Public Policy Review, 6(2), pp.165-174.

Oman, C. (2000), "Policy Competition for Foreign Direct Investment: A Study of Competition among Governments to Attract FDI", Development Centre Studies. Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris.

Ostadi, H., Rafat, B. and Reissi, A.A. (2013), "The Role of Foreign Direct Investment in Iran's Economic Growth and Examine their Interrelationships", Journal of Economic Development, 9, pp.147-172.

Pajoyan, J. (2006), "Challenges of Tax Regime in Iran", Journal of Parliament and Research, 45, pp.18-32.

Porter H. (1990), "Factors Influencing the Development of Foreign Direct Investment: Lessons for the economy", Journal of Research Noble, 36, pp. 57-73.

Rewane, O. (2005), "Using Tax Incentives to Compete for Foreign Investment: Do They Work?", Public Policy for the Private Sector, 53(2), pp.14-21.

Shah, Anwar (1995), "Fiscal Incentives for Investment and Innovation", New York, Oxford University press.

Yahya Abadi, A. and Abedini, N. (2012), "Analysis of the Relationship between Economic Growth and Taxes", Iran's Economy Conference, Mazandaran.